

**Vatan va vatanparvarlik. Vatan
himoyachilari. O'zbekistonning
Qurolli kuchlari**

Ortiqboyev Azizbek

O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari

- **O‘zbekiston respublikasi qurolli kuchlari** — O‘zbekiston Respublikasi milliy manfaatlarini, suvereniteti, hududiy yaxlitligini hamda aholining tinch hayotini himoya qilish, urushlar va qurolli mojarolarni qaytarish va oldini olish uchun davlat tomonidan tashkil etilgan va saqlab turilgan harbiy birlashmalar, qo‘shilmalar va qismlarni o‘z ichiga oladi.
- O‘zbekiston Respublikasida Mudofaa vazirligi tizimidagi qism va bo‘linmalar, ppIchki ishlar vazirligining ichki va qorovul qo‘shinlari, Favqulodda vaziyatlar vazirligi, Milliy xavfsizlik xizmatining harbiylashtirilgan qismlari, Chegara qo‘shinlaridan tashkil topgan.
- 2015-yilga kelib O‘zbekiston armiyasi jahonning 106 mamlakati qurolli kuchlari o‘rin olgan jahon armiyalari reytingida 48-o‘rinni egallaydi. Bu haqda yangilangan Global Firepower reytingida axborot berilgan

- Global Fire Power (GFP) ma'lumotlariga ko'ra (ular 2014 yil martiga doir), O'zbekiston ixtiyorida hozirgi vaqtda 420ta tank, 715ta BTR (zirkhli transport vositasi), 109ta raketa tizimlari, 69ta qiruvchi samolyot, 65ta vertolyot, xususan, 25ta hujumkor vertolyot va boshqa ko'plab qurol-aslahaga ega, qurol ko'tarib, armiyada xizmat qilishi mumkin bo'lgan aholisi soni esa 15,7 milliondan oshadi.^[6]
- GFP O'zbekiston haqidagi ma'lumotlarni Markaziy razvedka boshqarmasi sayti, MRBning World Factbook to'plami ma'lumotlari, „Vikipediya“ va ochiq manbalardagi boshqa ma'lumotlarga asoslanib tuzib chiqqan.
- Markaziy Osiyo mamlakatlari orasida O'zbekistondan tashqari Qozog'iston ham reytingdan o'rin olgan bo'lib, GFP uni 80-o'ringa joylashtirgan. O'zbekistonga hududiy jihatdan yaqin mamlakatlar orasida Afg'oniston 76-o'rinni egallagan, Tojikiston, Qirg'iziston va Turkmaniston reytingga kiritilmagan.
- MDH, Boltiqbo'yi mamlakatlari va Gruziya orasida O'zbekiston Rossiya (2-o'rin) va Ukraina (21-o'rin)dan keyingi 3-o'rinni band etgan. Ozarbayjon (50-o'rin), Belarus (52), Gruziya (64), Qozog'iston (80), Estoniya (96), Litva (103) o'rin olgan. Armaniston, Moldova, Latviya kabi mamlakatlar reytingga kiritilmagan.

Tarix

- O‘zbekiston Respublikasi Oliy Kengashining 1991-yil 31-avgustdagi „O‘zbekiston Respublikasining davlat mustaqilligi to‘g‘risida“gi Bayonotida „Davlat mustaqilligini, hududiy yaxlitligini, fuqarolarning Konstitutsiyaviy huquqi va erkinligini himoya qilish maqsadida O‘zbekiston Respublikasida Mudofaa ishlari vazirligi va Milliy gvardiya tuziladi. Respublika hududida joylashgan sobiq SSSR Ichki ishlar vazirligi, SSSR Davlat xavfsizlik komiteti hamda Ichki qo‘shinlari O‘zR yurisdiksiyasiga olinadi“, deb ko‘rsatilgan edi. Bu 1991 yil 31 avgustda qabul qilingan „O‘zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining asoslari to‘g‘risida“gi qonunda „O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa ishlari vazirligini tuzish, Milliy gvardiya va muqobil xizmatni tashkil etish huquqiga ega“ deb huquqiy jihatdan mustahkamlandi. Bu amalda yosh respublikaga harbiy siyosatni amalga oshirish huquqini berdi.
- O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 1991-yil 6-sentyabrdagi farmoniga asosan, Mudofaa ishlari vazirligi tashkil etildi, uning shtat tizimi va vakolatlari belgilandi. 1991-yil 10 sentyabrdagi farmonga binoan, Mudofaa Vaziri ayni vaqtda Milliy gvardiya qo‘mondoni etib tayinlandi. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1991-yil 25-oktyabrdagi qaroriga binoan, Mudofaa ishlari vazirligining huquqiy maqomi, tuzilishi va nizomlari tasdiqlandi. Turkiston harbiy okrugi boshqaruv organlari negizida Mudofaa ishlari vazirligi Bosh shtabi va boshqarmalari tuzildi.

Huquqiy asos

- O‘zbekiston Respublikasining „O‘zbekiston Respublikasi davlat mustaqilligining asoslari to‘g‘risida“gi Qonuni hamda 1991-yil 30 dekabrda Mustaqil Davlatlar Hamdo‘stligi Kengashining Qurolli Kuchlari va Chegara qo‘shinlari haqidagi Minsk qarori asosida 1992-yil 1-fevraldan sobiq Ittifoq tizimidagi qo‘shinlarni mablag‘ bilan ta‘minlanishi to‘xtatilishini inobatga olgan holda O‘zR Oliy Kengashi 1992-yil 10-yanvarda „O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan SSSR Ichki ishlar vazirligining harbiy qismlari va o‘quv muassasalarini O‘zbekiston Respublikasi tasarrufiga olish to‘g‘risida“, 14-yanvarda „O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan harbiy qismlar va harbiy o‘quv muassasalari to‘g‘risida“ qarorlar qabul qildi. Unda O‘zR hududida joylashgan sobiq Ittifoqqa qarashli Ichki ishlar va Mudofaa vazirligining qismlari, birlashmalari, qo‘shilmalari, oliy o‘quv yurtlari, harbiy tuzilmalari mamlakatning qonuniy tasarrufiga olinadi, deb belgilandi. Qaror asosida harbiy xizmatchilar, ularning oila a‘zolari, harbiy muassasalardagi ishchi va xizmatchilar, sobiq Ittifoq armiyasida xizmat qilgan pensionerlarga ijtimoiy va huquqiy himoyalandi. Harbiy qismlar va o‘quv yurtlari, muassasalar, tashkilotlar davlat tomonidan moddiy texnika va mablag‘ bilan ta‘minlandi.
- 1992 yil 24 martda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining „O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan Chegara qo‘shinlari bo‘linmalari haqida“gi farmoni bilan Respublika Milliy Xavfsizlik Xizmati qoshida Chegara qo‘shinlari boshqarmasi tashkil etildi va O‘rta Osiyo Chegara qo‘shinlari bo‘linmalari uning tasarrufiga o‘tkazildi.

- 1992 yil 18 mayda „O‘zbekiston Respublika hududida joylashgan havo desanti qo‘shinlari, harbiy transport aviatsiyasi, razvedka qo‘shinlari, ta’minot qismlari haqida“gi farmon bilan bu qo‘shinlar respublika tasarrufiga o‘tkazildi. O‘zR Prezidentining 1992 yil 12 noyabrdagi „O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan havo hujumiga qarshi harbiy qismlar haqida“gi, 13 noyabrda „O‘zbekiston Respublikasi hududida joylashgan kimyoviy harbiy qismlar haqida“gi farmonlari bilan mamlakatimiz hududida joylashgan mazkur turlardagi qo‘shinlar respublika tasarrufiga olindi va sifat jihatidan takomillashtirildi. Shu tarzda mustaqil mamlakat Qurolli Kuchlarini barpo etishning tashkiliy davri yakunlandi.
- O‘zbekiston Respublikasi o‘z Qurolli Kuchlarini tuzishda Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT)ning huquqiy me’yorlari, Yevropada xavfsizlik va hamkorlik bo‘yicha Xelsinki yakunlovchi akti, MDH kollektiv xavfsizlik Shartnomasi kabi xalqaro hujjatlarning barcha talablariga rioya qildi.

- O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 1992-yil 3-iyuldagi farmoniga muvofiq, Mudofaa ishlari vazirligi Mudofaa vazirligiga aylantirildi. O‘zbekiston Respublikasining „Mudofaa to‘g‘risida“, „Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to‘g‘risida“ hamda „Muqobil xizmat to‘g‘risida“gi qonunlari qabul qilindi.
- 1993-yilning 22-noyabrda „O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari harbiy qismining Jangovar bayrog‘i to‘g‘risida“gi Prezident farmoni imzolanib, Qurolli Kuchlar Jangovar bayrog‘ining yagona namunasi belgilandi. O‘zR Oliy Kengashining 1993 yil 29 dekabrda O‘zbekiston Respublikasining „Vatan himoyachilari kunini belgilash to‘g‘risida“gi qonuniga binoan, 14 yanvar — Vatan himoyachilari kuni, deb e‘lon qilindi.
- 1995-yil avgustida qabul qilingan O‘zR Harbiy doktrinasini mamlakatning harbiy sohadagi siyosatini belgilab berdi. Mintaqadagi harbiy siyosiy vaziyatdan kelib chiqqan hodda 2000-yil 3 fevral kuni O‘zbekiston Respublikasining Mudofaa doktrinasini qabul qilindi.

QK tuzilmasi

- O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarini barpo etishning tashkiliy davri yakunlangach, oldindagi vazifa uni zamon talablari asosida isloh qilishdan iborat bo‘ldi. Bunda avvalo qo‘shinlar qo‘llanishning strategik va taktik jihatidan kelib chiqib, Qurolli Kuchlar tuzilishi asosi O‘zbekiston Respublikasini himoya qila oladigan qo‘shinlar va maxsus qo‘shinlarni tuzishga qaratildi. Bular:
- quruqlikdagi qo‘shinlar; harbiy havo kuchlari va harbiy havo hujumidan mudofaa qo‘shinlari;
- maxsus va muhandislikquruvchilik qo‘shinlari; Ichki ishlar vazirligining ichki va qorovul qo‘shinlari;
- Milliy xavfsizlik xizmatining harbiylashtirilgan qismlari va chegara qo‘shinlari.

- Quruqlikdagi qo‘shinlar tarkibiga motoo‘qchi, tankchi va artilleriya qo‘shilmalar va qismlaridan, havo desanti, hujumchi desant, havo hujumidan mudofaa bo‘linmalari, tez harakat qiluvchi kuchlar qismlari, ta‘minot qismlari va bo‘linmalari kiradi.
- Harbiy havo kuchlari Qurolli Kuchlarning eng yuqori manyovrlangan qo‘shin turlaridan biri hisoblanadi.
- Maxsus qo‘shinlar jangovar harakatlarni operativ ta‘minlash masalalarini hal etish uchun mo‘ljallangan.
- Qo‘shinlarning harakati va manyovri uchun yo‘llarni tayyorlashda muhandislik bo‘linmalarining tutgan o‘rni alohida. Bu bo‘linmalar g‘ildirakli va zanjirlik asoslardagi yo‘lyotqizgich, minalardan tozalovchi muhandislik mashinalari, ko‘prik quruvchilar hamda o‘ziyurar mexanizatsiyalashgan ko‘priklar kabi maxsus texnika turlari bilan ta‘minlangan.

- Qo‘shinlarning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan harbiy aloqa qo‘shinlariga bog‘liq. Ular qo‘shinlar va qurollarni boshqarish tizimida axborotlarni almashtirish xizmatini bajaradilar. Aloqa qo‘shinlari simli aloqa, radioaloqa, maxfiylashtirilgan aloqa vositalaridan foydalangan holda harbiy harakatlarning borishiga ta‘sir o‘tkazadilar.
- ~~Muhandislik quruvchilik qo‘shinlari Qurolli Kuchlar infratuzilmasi taraqqiyotini ta‘minlash va davlat strategik iqtisodiy dasturini bajarishga hissa qo‘shib kelmoqda. Urush sharoitida mazkur qo‘shinlarga mudofaa binolarini, kommunikatsiya qurilishlari va qutqaruvavariya ishlarini bajarish yuklatilgan.~~
- O‘zbekiston Respublikasi Chegara qo‘shinlari O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 1992-yil 24-martidagi farmoniga ko‘ra tuzildi. Chegara qo‘shinlariga O‘zR davlat chegaralarini, uning suverenitetini himoya qilish vazifasi qo‘yilgan. Ichki ishlar qo‘shinlarining maxsus bo‘linmalari muhim davlat ob‘yektlarini qo‘riqlash, maxsus harbiy operatsiyalarda qatnashish, terrorchilarga qarshi kurash kabi vazifalarni bajaradi.

- Urush holatida O‘zbekiston Qurolli Kuchlari o‘z vazifalarini O‘zR Milliy xavfsizlik xizmati qo‘mitasi va Ichki ishlar vazirligi bilan birgalikda amalga oshiradi. Ularning birgalikdagi harakatini muvofiqlashtirish uchun 2000 yilda Mudofaa Vazirligida O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlarining Birlashgan Shtabi tuzildi.
- Qurolli Kuchlarga Oliy boshqaruvni Prezident amalga oshiradi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 93-moddasiga muvofiq, Prezident Respublika Qurolli Kuchlarining Oliy Bosh qo‘mondoni hisoblanadi.
- Qurolli Kuchlarning tashkiliy davrida Qurolli Kuchlar tashkiliyshtat tuzilishi takomillashtirildi va unga muvofiq harbiy qismlar, muassasalar va harbiy o‘quv yurtlari isloh qilindi; harbiy bilim yurtlari tarmoqlarini kengaytirish va Qurolli Kuchlar akademiyasini barpo etish hisobiga milliy kadrlar tayyorlashning mukammal tizimi yaratildi; Qurolli Kuchlar vazifalariga binoan, harbiy xizmatchilar barcha toifasining ta’lim jarayoni yaxshilandi; mintaqadagi geostrategik vaziyat va harbiy-siyosiy holat hisobga olinib, qo‘shinlarni joylashtirish tizimi takomillashtirildi. Bu — davlat chegaralarini hamda xalqimiz manfaatlarini ishonchli himoya qilish imkonini yaratdi; zamon talabiga javob bera oladigan qo‘shinlarni barqaror boshqarish tizimi barpo etildi; harbiy xizmatni tashkil etishning infratuzilmasi yaratildi; O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, „Umumiy harbiy majburiyat va harbiy xizmat to‘g‘risida“, „Mudofaa to‘g‘risida“ qonunlari, 1996 yilda Umumharbiy Nizomlar qabul qilinishi bilan Qurolli Kuchlarimiz huquqiy bazasi yaratildi.

- Oliy Majlisning 1-chaqiriq 14-sessiyasida Qurolli Kuchlarni, Chegara va Ichki qo‘shinlarni yagona davlat siyosati asosida bosqichmabosqich chuqur isloh etish masalalariga qaratildi. Qurolli Kuchlarni isloh qilishda jahon va davlatimiz harbiy yutuqlari, harbiy qurilishning ilg‘or tajribalari va fanidan foydalanildi. Jangovar vazifalarni hal qilishning yanada samarali imkoniyatlarini izlash borasida faol ish olib borildi. Bunda, albatta, ekstremizm va xalqaro terrorizm faoliyatining faollashuvi kabi yangi omillarga qarshi kurash ham nazarda tutildi. Islohot shaxsiy tarkibni ma’naviyaxloqiy tarbiyalashni, ularning professional tayyorgarligini va qayta tayyorlashni tashkil etishning butun tizimini qaytadan ko‘rib chiqishni ko‘zda tutadi. U jangchilarda Vatanga muhabbat va sadoqatni, yuksak ma’naviy fazilatlar va mustahkam irodani tarbiyalashga, professionalizmni, a’lo jangovar tayyorgarlikni ta’minlashga yo‘naltirilgan.
- O‘zbekiston Qurolli Kuchlari tizimida olib borilgan islohotlar, davlat mudofaasini tashkil etish borasida to‘plangan tajribalar asosida O‘zbekiston Respublikasining „Mudofaa to‘g‘risida“gi qonuni Oliy Majlisning 2chaqiriq 5sessiyasida 2001-yil 11-mayda yangi tahrirda tasdiqlandi.

- Qonun davlat mudofaasining siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiyhuquqiy tadbirlar majmuidan iboratligini nazarga olgan holda mudofaa masalasida O‘zR Prezidenti, Vazirlar Mahkamasi, Mudofaa vazirligi, Qurolli Kuchlar Birlashgan shtabi, harbiy okruglar, vazirliklar, davlat qo‘mitalari, idoralar, mahalliy davlat hokimiyati organlarining fuqarolarning o‘z-o‘zini boshqarish organlari, korxonalar, muassasalar va tashkilotlar hamda mamlakat fuqarolarining davlat mudofaasini ta’minlashdagi vakolatlarini belgilab berdi.
- Mudofaa va Qurolli Kuchlarga rahbarlikni O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti — Respublika Qurolli Kuchlarining Oliy Bosh qo‘mondoni amalga oshiradi. Urush sharoitida O‘zR Mudofaa vaziri bir paytning o‘zida Qurolli Kuchlar Oliy Bosh qo‘mondonining o‘rinbosari hisoblanadi.

- O‘zbekiston Respublikasining Konstitupsiyasida belgilangan tartibga ko‘ra, Respublika Qurolli Kuchlari Oliy Bosh qo‘mondoni O‘zRga hujum qilinganda yoki tajovuzdan birbirini mudofaa qilish yuzasidan tuzilgan shartnoma majburiyatlarini bajarish zaruriyati tug‘ilganda urush holati, umumiy yoki qisman safarbarlik e‘lon qiladi hamda O‘zbekiston Respublikasining butun hududida yoki uning ayrim joylarida favqulodda holat joriy etadi; Qurolli Kuchlarning oliy qo‘mondonlarini tayinlaydi va vazifasidan ozod qiladi, oliy harbiy unvonlarni beradi.
- O‘zbekiston Respublikasi Mudofaa vazirligi o‘z tasarrufidagi qo‘shinlarga boshqaruvni amalga oshiradi, mudofaa va harbiy qurilish sohasidagi davlat siyosati yuritilishini, O‘zR Mudofaa vazirligi qo‘shinlarining zamonaviy qurolyarog‘lar, harbiy texnika va moddiytexnika vositalari bilan jihozlanishini, harbiy hamkorlik kengaytirilishini, chaqiruvning va Qurolli Kuchlar kadrlari tayyorlashning tashkil etilishini ta‘minlaydi.

- Qo‘shinlarni operativ boshqaruvini tashkil etish maqsadida Harbiy okruglar tashkil etildi. Harbiy okrug bu — operatsion yo‘nalishlarda O‘zbekiston Respublikasining xavfsizligini ta‘minlovchi asosiy harbiy ma‘muriy birlik hamda umumqo‘shin tezkorstrategik hududiy birlashmasidir. Harbiy okruglar tashkil etilishi bilan qo‘shinlar va qismlarni qayta joylashtirish amalga oshirildi. Bu ularni eng muhim strategik yo‘nalishlarda jamlashga, hududiy mudofaaning haqiqiy tizimini shakllantirishga imkon berdi. Bugungi kunda har bir harbiy okrug, yirik qismlar o‘z o‘quv poligonlariga ega va ularda harbiy texnikani boshqarish ko‘nikmalarini hosil qilish, jangovar qurollardan o‘tish, artilleriya, havo janggi tayyorgarligi, vzvod, batalon, qism tarkibida taktik o‘quv mashg‘ulotlarini o‘tkazish uchun barcha sharoitlar yaratildi.

T 72

T 64

- Harbiy islohotlar strategiyasi asosida son jihatidan uncha katta bo‘lmagan, zamonaviy qurolyarog‘ va texnika bilan qurollangan armiyani, jangovar harakatlar olib borishning eng samarali usullarini egallagan va har qanday bosqinchi kuchlarga qarshi turishga hamda zarba berishga qodir bo‘lgan tezkor, har tomonlama o‘ziga suyangan va ta‘minlangan qismlarni tuzish asoslari yaratildi.

- Bugungi kunda mamlakatimizda Mudofaa vazirligining Toshkent umumqo‘shin komandirlari, Samarqand avtomobilchi komandirmuhandislar, Chirchiq tankchi komandirmuhandislar, Jizzax aviatsiya oliy harbiy bilim yurtlari, Toshkent axborot texnologiyalar universitetining maxsus aloqa fakulteti, Ichki ishlar vazirligining Toshkent oliy harbiy texnika bilim yurti, Yong‘in xavfsizligi oliy texnika maktabida Qurolli Kuchlar saflariga turli mutaxassisliklar bo‘yicha malakali kadrlar tayyorlanmoqda. 1995 yil 2 sentyabrda O‘zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari akademiyasi ochildi. Harbiy kasbni tanlovchi yoshlar uchun Toshkent, Samarqand, Urganch va Farg‘ona shahrilarida harbiy mutaxassisliklarga yo‘naltirilgan litseylar faoliyat ko‘rsatmoqda. Harbiy litsey tinglovchilari 2 yil mobaynida harbiy ko‘nikma to‘plab, o‘zlari tanlagan qo‘shin turlari bo‘yicha oliy harbiy bilim yurtiga yo‘l oladilar.

